

in Physicam, Mathematicam et Metaphysicam; practica vero in Moralem et Rationalem seu Logicam. Harum porro divisionum ratio alio in loco reddenda commodius est.

Omnes istæ partes Philosophiæ aliquid genus rerum per causas ultimas demonstrat; sed objectum nonnullarum potest postulare notitiam objecti alterius ad absolutissimam cognitionem rei per omnes causas. Sic Mathesis licet in suo genere demonstrat per causas ultimas, nihilominus, qui vellet ipsum objectum Mathesis per causas suas cognoscere, deberet ad naturalem Philosophiam confugere, quæ tractat de corporeis substantiis; nam causa materialis seu subjectum extensionis et quantitatis corpus est. Item ultima absolute causa reliquarum omnium scientiarum in Metaphysica reperitur, quæ disputat de primis ac latissimis principiis et notionibus in quavis alia scientia supponendis, tum de Deo, qui est causa efficiens, finalis et exemplaris rerum omnium.

§ III.—PHILOSOPHIÆ ORIGO ET PROGRESSUS.

6. Natura dedit nobis, ut ait Seneca, ingenium curiosum, vel quemadmodum scriptum reliquit Aristoteles, (1) et probat eleganter S. Thomas (2) «*omnes homines natura scire desiderant.*» Quare «*sicut oculus naturaliter lucem requirit et visum, et corpus nostrum escas et potum desiderat per naturam; ita mens nostra sciendæ veritatis Dei et rerum causas noscendi proprium ac naturale desiderium gerit*» (3)

Initium philosophandi ex admiratione

Hinc efficitur, ut cum homines vident effectus quorum causas ignorant, admirentur, et ad causas investigandas propellantur; et sic tandem philosophari incipiunt. «*Naturaliter inest, inquit Angelicus Doctor omnibus hominibus desiderium cognoscendi causas eorum, quæ videntur; unde propter admirationem eorum quæ videbantur, quorum cause latebant, homines primo philosophari cæperunt*» (4).

(1) Lib. 1.º *Metaph.* initio.

(2) S. Thom. Æ. lect. 1 Cfr. idem S. Doctor, *De Veritate Fidei Cathol. contra Gentes.* lib. 3. cap. 25. arg. 8 *Amplius—Naturaliter inest.*

(3) Origenes de *Principiis*, lib. 2. cap. 11, a. 4.

(4) S. Thom. Lib. 3.º *Contr. Gentes.* loc. cit. Cfr. lib. 1 *Metaph.* lect. 3. initio cum Arist. ib. lib. 1.º *Metaph.* cap. 2. et Platon. in *Theæt.* pag. 55 A. edit. H. Stephani, Paris 1578.

Hæc tamen ingenita animo curiositas et consequens inde admiratio adjumentum accipere potuit ad philosophandum ex primæva traditione generis humani. Scimus enim ex sacra Historia primum hominem, Adamum, tamquam parentem ac magistrum nascentis familiæ humanæ plenissima rerum omnium cognitione instructum a Deo fuisse (1), ex eoque filii et nepotes sui doctrinam hauserunt atque in diversas mundi plagas posteris transmittendam secum asportarunt.

Prima traditio veritatum apud homines

Ex hac primæva traditione discere homines potuerunt Deum unum, personalem, viventem, æternum, infinitum, sapientissimum, sanctissimum, liberum, omnipotentem, justum simul ac misericordem, creatorem omnium aliarum rerum, ab iisque distinctum, providum, principium et finem omnium; nosse item potuissent, hominem a Deo creatum fuisse ad imaginem et similitudinem suam, animo præditum spirituali, libero, immortalis, naturali lege obligatum, ob cuius observantiam vel violationem æternum esset laturus præmium, aut pœnas pariter æternas in inferis daturus: itemque ab uno protoparente cunctos populos, qui terram incolunt, velut ab uno stipite innumeros ramos progenitos fuisse.

Nihilominus locupletissima hæc altissimarum doctrinarum traditio, quæ usque ad Noeticum diluvium videtur ilibata custodita fuisse inter homines, post diluvium ac præsertim post confusionem linguarum, dispersis in varias regiones humanis familiis, paulatim corrupta fuit multisque turpata erroribus, solumque inter Hebræos diligentissime servata, in quibus tamen nullius extat sectæ vel systematis philosophici memoria, in antiquioribus temporibus, quamquam floruerint sapientissimi viri sacræ doctrinæ custodes et magistri, ac præsertim sapientissimus hominum Salomon, qui «*disputavit super lignis a cedro, quæ est in Libano, usque ad byssopum,*

Depositum doctrine servatum apud Hebræos.

(1) Vide S. August. lib. 5. *Oper. imperfect.* contra Julian. n. 1. Cfr. Plato in *Cratyllo* et Cicero lib. 1 *Tusculan. quest.* qui maxime indicium sapientiæ esse scripserunt nomina rebus omnibus imponere: quod fecisse Adamum testantur Sacre Litteræ.—Fuse de his S. Thom. *Summ. Theologiæ* 1. part. q. 94. a. 3; *Questiones disputatæ, de Verit.* q. 18, art. 4; *Comment. in quatuor libros sentent.* lib. 2. dist. 23. q. 2. a. 2.

quæ egreditur de pariete, et disseruit de iumentis et volucris et reptilibus et piscibus» (1).

Ex Hebræis
multæ veritates
in Græciam
derivatæ.

Ex Hebræis multa accepisse Græcos Philosophos valde credibile est, quidquid scribant in contrarium Protestantæ; tum quia id satis frequens Patrum traditio docet, (2) tum quia præter Philosophorum illorum ad regiones, in quibus non pauci Hebræi commorabantur, discendi causa susceptas peregrinationes, et ipsorum Hebræorum in Asiæ Græciæque provincias migrationes, mira multorum græcæ Philosophiæ dogmatum cum Hebræorum doctrinis (3) concordia persuadet. Id quod facere illi potuerunt sin minus *legendo* sacros libros, quemadmodum S. Thomas alique Scholastici scriptum reliquere (4), certe *colloquendo* cum Hebræis, sicut observat S. Augustinus (5).

Jam quamvis meus scopus non sit nunc Historiam Philosophiæ conscribere, brevissimum saltem catalogum præcipuorum Philosophorum texere oportet, ut jam inde ab ipso hujus scientiæ limine tirones auctorum, qui nominandi sunt, aliquam habeant notitiam.

Philosophiæ
apud Indos.

7. Antiquissima omnium scientiæ philosophicæ monumenta vel potius rudimenta pertinent ad Indos, Sinenses, Chaldæos, Persas, Phænices et Ægyptios. Apud Indos celebrabantur sapientes dicti *Brachmanes* et a Græcis *Gymnoso-*

(1) Lib. 3. Reg. cap. 4. §. 33. Cfr. S. Thom. Quæst. disp. *De Veritate*, q. 12, art. 12.

(2) Vide S. Justin. Mart. in *Orat. parænet.* ad *Gentes*; Origen. *Cont. Celsum* lib. 6; Clem. Alexandr. *Stromat.* lib. 1, cap. 22, paragr. 150; et in *Orat. Exhortator* ad *Gentes*, lib. 2, cap. 1; Euseb. *de Præpar. evangel.* lib. 11, cap. 9; Ambros. *Serm. 18 in Psal. 118.*

(3) Qua de re vide S. Augustin. *de Civit. Dei* lib. 8, cap. 11. Cfr. Huet *Demonstr. Evang.* prop. 4, cap. 2, paragr. 13; Boltus, *Defensio des SS. Pères*, liv. 4, cap. 22; Thomassin. *La Méthode d'étudier, et d'enseigner chrétiennement et solidement la Philosophie*, liv. 1, c. 15, paragr. 13; Lami *De recta Christianorum in eo, quod mysterium Trinitatis attinet, sententia*. Florentiæ. 1733. Apud Sansverino *Elementa Philosophiæ christianæ*, vol. 1 *Epitome Histor. philosoph.* p. X Neapoli 1864.

(4) S. Thom. Quæst. disp. *De Potentia*, q. 4, a. 1 ad 2.^m; 1.º Dist. 3. q. 1. a. 4 ad 1.^m Vide etiam Alexandr. Halens. *Summ. theol.* pars 2, q. 6; Vicent. Bellovac. *Speculum natur.* lib. 1, cap. 15; Henric. Gandavens. *Summ. theol.* p. 1, a. 13; Roger. Bacon., *Opus Magn.*, pars 2, cap. 8.

(5) *De Civit. Dei* lib. 8, cap. 11.

phistæ, quia «nudi perhibentur philosophari in solitudinibus Indiæ» (1). Indi Philosophi in plurimas sectas divisi dicuntur, quæ a duobus præcipuis scholis derivantur, a *Brachmanismo* et a *Budhismo*: prima longe antiquior esse existimatur, altera vero, auctore Budha, fundata est 600 circiter aut forte pluribus annis ante Christum natum (2). Verum hæc prima tentamina indiæ Philosophiæ turpissimis Pantheismi alisque erroribus vitata, parum felices tulere fructus. Nec magnos fecit Philosophia progressus, nec fuit iisdem erroribus immunis apud Sinenses, apud quos celebrantur tamquam insigniores Philosophi Laotseu (600 ann. a. C.) Khong-foutseu seu Confucius (500 ann. a. b.) hujusque discipulus Meng-tsu vel Mencius et Tchou-hi qui sæculo XII post Christum natum floruit. Primus horum Philosophiam speculativam, Confucius Moralem coluisse perhibetur, ac Tchou-hi ex utriusque doctrinis opus magis completum concinnasse (3).

(1) S. August. Lib. 15 *de Civit. Dei*, cap. 20. Inderum philosophorum notitia primum in Europam Alexandri M. temporibus allata est, ac postea per græcos scriptores Strabonem, Plutarchum aliosque propagata, recentioribus vero temporibus ope potissimum lingue sanscriticæ, qui est sermo sacer ac liturgicus Brachmanum, et studio atque opera peritissimorum exploratorum magis magisque perficitur. Illorum tamen scientia non magni faciendæ est, si vera sunt, quæ scripsit cl. Bouvier, Cenomanensis Episcopus: «A mesure, inquit, que ces antiquités indiennes se révèlent à nous par les travaux assidus de tant d'hommes infatigables, nous acquérons une grande certitude qu'elles ne sont qu'un amas confus de fables absurdes et incohérentes. Nous y trouvons bien, à la vérité, quelques idées saines et des traces assez visibles des anciennes traditions du genre humain, comme l'avaient très bien dit les missionnaires; mais ces débris des premières vérités sont noyés dans des détails fastidieux et insupportables.» *Histoire abrégée de la Philosophie* par Mgr. J. B. Bouvier, Evêque de Mans, tom. 1 chap. V.

(2) Fusc de Philosophia Indorum cum sua multiplici sectarum varietate Em. Cardin. Gonzalez in sua *Historia de la Filosofia*, tom. 1. 2.^a edit. paragr. 5-15. Cfr. Revmvs. Dominus Bouvier, Op. et loc. cit.; Tennemann, *Manuale della Storia d'ella filosofia di Gugliel. Tennemann*, tradotto da Franc.^o Longhena, vol. 1, paragr. 67; Nosse tamen debes opus hoc ecclesiastica sententia damnatum esse atque in romanum Indicem relatum.

(3) Vide Em. Card. Gonzalez Op. et loc. cit. paragr. 15-20; Tennemann, loc. cit. paragr. 69; Bouvier loc. cit. chap. 6; P. Jos. Fernandez Cuevas, *Historia Philos.* lib. 1, dissert. 1, cap. 3.

Chaldaei.

8. Chaldaeorum nomen dicitur inditum fuisse apud Babylonios potissimum sapientibus ac sacerdotibus, qui astrologiam praecipue coluerunt. Inter hos celebriorem apud posteros reliquit sui memoriam Berosus, sacerdos Beli, qui 300 circiter ante adventum Christi Domini floruit, historiam Chaldaeorum scripsit, primus chaldaicam Philosophiam Athenis docuit, ac tandem statua donatus est a Graecis in Gymnasio (1).

Persae.

9. Apud Persas Philosophiam excolebant *Magi*, sic enim sapientes appellabantur (2), genus sacerdotale, quorum princeps Zarathustra vel Zoroaster longe caeteris illustrius obtinuit nomen et bis mille quingentis annis ante Christum vixisse censetur a recentioribus, quamquam variae exstant de illius aetate auctorum sententiae (3).

Phoenices.

De Phoenicibus nihil certi statui potest, quod ad historiam Philosophiae pertineat (4).

Aegyptii.

10. Denique quod attinet Aegyptios, «invenimus ipsos ante Moysen sapientiae laude commendatos. Moyses enim dicitur eruditus omni sapientia Aegyptiorum (5). Ab Aegyptiis artes mathematicas fuisse inventas post Platonem (6) et Laertium (7) scribit S. Thomas (8): nam ut Cicero (9) animadvertit, *Aegyptii et Babylonii in camporum patenium aequoribus habitantes, cum ex terra nihil emineret, quod contemplationi caeli officere posset, omnem curam in siderum cognitione posuerunt*. Celeberrimus inter Aegyptios fuit Hermes sive Mercurius dictus *Trismegistus*, id est, ter magnus, quod

(1) Vide P. Cuevae loc. cit. cap. 1.; Bouvier loc. cit. chap. 1; Tenenmann, loc. cit. paragr. 71.

(2) Vid. S. Hieron. in cap. 2.º Danielis; et S. Thom. 3 p. q. 36, a. 3 ad 2.um

(3) Vid. apud Card. Gonzalez, Op. cit. paragr. 21. De Zoroastri doctrina consule P. Cuevae et caeteros scriptores nuper citatos.

(4) Cfr. Tenenmann Op. cit. paragr. 74; Bouvier Op. et loc. cit. chap. 3.

(5) Act. Apost. c. 7, v. 22.

(6) In Phaedro.

(7) *De vitis Philosoph.* in Proem.

(8) «Circa Aegyptum, ait Aquinas, primo inventae sunt artes mathematicae, quae sunt maxime speculativae, a sacerdotibus, qui sunt concessi studio vacare et de publico expensas habebant, sicut etiam legitur in Genesi.» S. Th. lib. 1. *Metaph.* lect. 1.

(9) Lib. 2 de Divin. cap.

habitus fuerit magnus Philosophus, sacerdos et Rex. Eundem post Moysen vixisse, sed longe ante tempora Graecorum Philosophorum, tradit S. Agustinus (1); Aegyptios ab Abrahamo fuisse doctos, cum in Aegyptum perrexit, auctor est Josephus (2). Haec Salvator M. Roselli (3).

11. Intra Europam sapientiae laude claruerunt in Thracia Zamolsis, qui teste Clemente Alex. (4) unus erat ex familiaribus Pythagorae; in Scythia Anacharsis, qui, ut habet idem Clemens (5), scribitur Graecorum multis antecelluisse Philosophis; in Gallia Druidae (6); in Hispania Turdetani (7); in Italia Etrusci et Siculi (8). Fatemur tamen cum Angelico Doctore priorum illorum sapientium Philosophiam (exceptis Hebraeis in iis praesertim, quae ad Religionem et ad mores spectant) fuisse valde imperfectam, plurimisque implicatam erroribus. «Sicut enim pueri de novo loqui incipientes, imperfecte et balbutiendo loquuntur; ita Philosophia priorum Philosophorum visa est balbutiendo et imperfecte de omnibus loqui» (9). Haec iterum Roselli (10).

12. Sed veniamus jam ad Graeciam, quae licet serius, quam alii populi, ex quibus non pauca primum didicisse videntur (11), ad philosophandum accessit, longe tamen illos superavit ac mox magistra primum Romae, deinde per imperium

(1) Lib. 18 de Civit. Dei, cap. 39.

(2) *Antiquit. Judaic.* lib. 1, cap. 16.

(3) Fr. Salvatoris M. Roselli, S. Theol. Magistri Ord. Praedicatorum *Summa philosophica ad mentem Angel. Doctoris S. Thomae Aquinat.* Log. tom. 1 quaest. 1, art. 4. n. 38.

(4) *Stromatum* lib. 4.

(5) *Strom.* lib. 1.

(6) De quibus ita S. Thomas: «Quia futurum erat, ut in Gallia Christiani sacerdotii plurimum vigeret religio, divinitus est permixtum, ut etiam apud Gallos gentiles, sacerdotes, quos Druidas nominabant, totius Galliae jus definirent, ut refert Julius Caesar in libro, quem de Bello gallico scripsit.» S. Thom. Opusc. 20, lib. 1 cap. 14.

(7) Vide S. Agust. de Civit. Dei, lib. 8, cap. 9 et ibi adnot. Ludovici Vives.

(8) Cfr. Clem. Alexandr. *Stromat.* lib. 1.

(9) S. Thom. lib. 1 *Metaph.* lect. 17 fin.

(10) Oper. et loc. cit. n. 40.

(11) Cfr. Card. Gonzalez, Op. et loc. cit. paragr. 26 p. 92 seqq. edit. Matrit. 1886.

Antiqui populi
Europae.

Graeci.

romanum, totius Europæ, atque adeo totius orbis effecta est. «Apud Græcos primi famosi in scientia, inquit S. Thomas, fuerunt quidem poætæ *theologi*, sic dicti, quod de divinis carmina faciebant. Fuerunt autem tres, Orpheus, Musæus et Linus, quorum Orpheus famosior fuit. Fuerunt autem tempore, quo Judices erant in populo Judæorum» (1). Orpheus duodecim circiter sæculis Christum Dominum præcessisse creditur. Hos secuti sunt Homerus, insignis poeta (1000 ann. a. C.); et Hesiodus (800 ann. a. C.) qui multa de natura deorum rerumque origine cecinit; et septem illi viri qui *Sapientes* dicti sunt, *Thales* Milesius, *Pittacus*, *Solon* Atheniensis, *Cylon* Lacedæmonius, *Periander* Corinthius (2) *Cleobulus* Lydius, *Bias* Priensis (3). Thaletem vocat Aristoteles (4) principem Philosophiæ speculatiuæ, quia, ut scribit S. Thomas, «inter septem Sapientes, qui post theologos poetas fuerunt, ipse solus ad considerandas rerum causas se transtulit, aliis sapientibus circa moralia occupatis» (5). Floruit porro «Thales Milesius tempore Romuli et apud Hebræos tempore Achaz regis Israel (6). Pittacus, apud Hebræos regnante Sedecia et apud Romanos Tarquinio Prisco (7); alii quinque... fuerunt omnes tempore babylonicæ captivitatis» (8).

Vera tamen historia Philosophiæ græcæ in tres dividi potest ætates, quas dicere, si placet, potes *adolescensiam*, *virilitatem* ac *senectulem* hellenicæ Sapientiæ (9). Prima ætas a Thalete ad Socratem excurrit (ab anno 600 ad 400 circiter a. C.); altera a Socrate usque ad propagationem græcæ Philosophiæ inter Romanos (ab anno 400 ad 60 a. C.); tertia denique usque ad finem scholæ philosophicæ Atheniensis, regnante Justinia-

(1) S. Thom. lib. 1. *Metaph.* lect. 4 paragr. g.

(2) Sunt qui loco Periandri hujus recensent inter 7 sapientes *Anacharsim* Scytham aut *Epimenidem* Cretensem.

(3) Cfr. Theodoretus Ser. 2 de *curandis Græc. affection.*; S. Thom. lib. 1. *Metaph.* lect. 4 paragr. e.

(4) Lib. 1. *Metaph.* cap. 3.

(5) S. Thom. loc. nuper cit.

(6) Cfr. S. August. lib. 18 de *Civitat. Dei.* cap. 24.

(7) Cfr. S. August. op. cit. c. 25.

(8) S. Thom. loc. nuper cit.; S. August. loc. cit.

(9) Cfr. Tennemann Op. cit. paragr. 80.

no Imperatore. Universæ istæ ætates periodum complectuntur fere mille ducentorum annorum (1).

13. Prima ætas, quam *Cosmologicam* quidam ideo vocant, quia in ea mundum mundique causas potissimum Philosophi scrutati sunt, quatuor præcipuas scholas numerat, *Jonicam*, *Italicam* seu *Pythagoricam*, *Eleaticam* et *Atomisticam*.

Schola Jonica sic dicta, quia in Jonia nata fuerat, principem habuit magistrum Thaletem (600 ann. a. C.) *Milesium* a Mileto, urbe Joniæ, dictum, unum de *septem Sapientibus*, quem mox sequuti sunt *Anaximander*, etiam Milesius, amicus Thaletis, *Pherecides* Syrensis, *Anaximenes*, Milesius, *Diogenes* Apollonius aliique (2). Ad scholam Jonicam revocari solent *Heraclitus* Ephesius et *Anaxagoras* Clazomenius, qui floruerunt circa annum quingentesimum ante Christum Dominum (3) et a quibusdam etiam *Leucippus*, *Democritus* et *Empedocles*, atomistæ (4). Philosophi scholæ jonicæ explicarunt varie prima corporum principia: alii nempe dicebant illa esse aquam, alii aërem, alii ignem, alii tria hæc cum terra, etc., ut videre est apud Aristotelem (5).

14. Schola Pythagorica vocata est Italica, quia princeps ejus Pythagoras (anno 582 a. C.) in insula Samo, ut communis creditur, natus, in ea Italiæ parte sedem posuit, quæ olim Magna Græcia dicebatur, et nunc Appuliæ et Calabriæ nomen habet. Ferunt namque Pythagoram, postquam *Pherecidem* et *Anaximandrum*, ac forte etiam Thaletem, audierat, Ægyptum, Persidem aliasque regiones peragrasse, sciendi cupiditate incensum; cumque scholam in sua patria fundare non posset ob *Policratis* tyrannidem, in Italiam venisse ac tandem *Crotonæ* consedissee (6). Inter Pythagoræ discipulos

(1) Vide Card. Gonzalez Op. cit. loc. cit. paragr. 27; Tennemann Op. cit. paragr. 80.

(2) Vid. S. Augustin. *De Civitat. Dei.* lib. 8, cap. 2; Tennemann, paragr. 85; seqq.; Gonzalez paragr. 29 seqq.; Bouvier op. cit. lib. 3, chap. 3; Cuevas Op. cit. dissert. 2, cap. 1, art. 1, sect. 1.

(3) Vide Tennemann paragr. 103, 106; Gonzalez paragr. 32, 33, 34; Bouvier et Cuevas locis cit.

(4) Tennemann paragr. 104, 105, 108; Gonzalez paragr. 34.

(5) *Metaph.* lib. 1, cap. 3. Vide ib. S. Thom. lect. 4; Cuevas loc. cit. paragr. 23 seqq.

(6) Vid. Card. Gonzalez loc. cit. paragr. 36.

Poætæ theologici

Homerus

Septem Sapientes

Tres ætates Philosophiæ græcæ.
Prima ætas

Schola jonica.

Pythagorica vel Italica.

recensentur *Philolaus* Crotonensis, *Euriles*, *Archytas* Tarentinus, *Clinias*, *Lysis* qui vixit Thebis et magister fuit *Epaminonda*, *Timaeus* Locrensis alique (1). Pythagoricæ sectæ indolem hisce verbis describit Aristoteles: «*Qui appellati Pythagorici primi mathematicis operam dederunt, illa præponebant et eis enutriti, eorum principia entium quoque cunctorum esse putarunt principia*» (2).

Eleatica, 15. Eleaticæ scholæ auctor fuit *Xenophanes*, aequalis Pythagoræ, Colophonius, qui versus annum 536 a. C. Velia vel Eleæ urbe, in Italia, sedem possuit, unde et nomen accepit illa secta. Discipulos habuit *Xenophanes* præcipuos *Parmenidem* (472 a. C.) et *Zenonem* Eleatem (442 a. C.) a quo Dialecticum initium sumpsisse scribunt *Diogenes Laertius* (3) et *Eusebius Cesareensis* (4); et *Melissum* Samium (445 a. C.) Hi omnia unum esse contendebant, nihilque fieri de novo posse, multipliciter vero rerum, quæ sensibus objicitur, pure apparentem ac phænomenalem esse recentioribus pantheistis atque idealistis jam inde a remotissima antiquitate præudentes (5).

Atomistica, 16. Atomistica schola quæ ex Ionica prodiit, atque adeo ad illam, ut modo notavimus, solet a quibusdam revocari, principem agnoscit *Leucippum*, in ignota patria natum circa 500 an. a. C., ut probabilior fert opinio. Huic successere *Democritus* Abderitanus (460 an. circiter a. C.) et *Agrigentinus Empedocles* (circa an. 440 a. C.) alique, ac multo post *Epicurus* (n. 337 + 270 a. C.). Atomistæ posuerunt res omnes ex atomis seu corpusculis minutissimis in unum conglobatis coalescere et componi (6).

(1) Vid. Ritter, *Histoire de la Philos. ancien.* liv. 4, chap. 1; Gonzalez op. et loc. cit. paragr. 37; Bouvier loc. cit. chap. 4.

(2) Arist. lib. 1. *Metaph.* cap. 5; Cfr. ib. S. Thom. lect. 7 paragr. c; Cuevas loc. cit. dissert. 2. c. 1, a. 1 sect. 2; Gonzalez, paragr. 38; Bouvier loc. cit. chap. 4.

(3) *De Vitis Philosophor.* lib. 1.

(4) *De Præparat. evangel.* cap. 1.

(5) Vide Aristot. Lib. 1. *Metaph.* cap. 5. Cfr. ib. S. Thom., lect. 9; Vide item Arist. lib. 1. *Physicor.* cap. 2, 3 et ib. S. Thom. lect. 2 et 3 seqq.; Cuevas Op. et loc. cit. sect. 3; Gonzalez paragr. 40, 41; Bouvier loc. cit. chap. 5.

(6) Vide Arist. lib. 1. *Metaph.* cap. 5 et ib. S. Thom. lect. 7; Arist.

17. Media inter primam et alteram ætatem græcæ Philosophiæ sese offert turba Sophistarum, qui peritia dicendi ingenioque freti, et amore quæstus incitati, de omnibus in utramlibet partem disputare, ac sive ajentem sive negantem sententiam in quavis proposita quæstione argumentis evincere contendebant, auditorum multitudinem post se sapientes ac putidissimis sophismatis decipientes. Quare non Philosophi sed hostes potius corruptoresque Philosophiæ dici meruerunt. Eminuerunt inter alios *Protagoras* Abderitanus (450 a. C.) æqualis Socrati, *Gorgias* Leontinus (426 a. C.), *Hippias* Ellensis, *Prodicus* Ceensis, *Critias* Atheniensis, Socrati infensus etc. (1).

18. Altera ætas græcæ Philosophiæ, quam *psychologicam* aut etiam *antropologicam* vocarunt, quia in ea Philosophi in humanæ naturæ studium diligentius incubuerunt (2), exordium ducit a *Socrate*, ex quo etiam *Socraticæ* nomen obtinuit.

Socrates enim (n. 470 + 400 a. C.) «sophistarum petulantiam retundere aggressus, atque eorum cavillationibus dissipatam instaurare Philosophiam, multos Athenis docuit cum maxima nominis gloria; donec in deos patrios impietatis accusatus et damnatus, judicium sententia, in carcere, hausta cicuta, interiit, nullis relictis scriptis operibus. Ejus doctrinam ex Xenophonte, Platone et Aristotele cognoscimus» (3). Præcipue coluit moralem doctrinam ac theologicam, veramque sapientiam et sciendi principium in illa oraculi Delphici sententiam *Nosce te ipsum*, situm esse dicitabat. Multos suo nomine sapientiaque traxit ad se discipulos, e quibus cum

lib. 1. *Physic.* c. 5 et ib. S. Thom. lect. 10; Arist. *de Gener. et corrupt.* c. 1 et seqq.; et ib. S. Thom. lib. 1 lect. 1-6; Arist. *de Anim.* lib. 1. cap. 2; et ib. S. Thom. lib. 1. *de Anim.* lect. 3, cfr. Tennemann, loc. cit. paragr. 104, 105, 108, 151; Gonzalez loc. cit. paragr. 42 seqq. et paragr. 85.

(1) Vide Tennemann, Op. et loc. cit. paragr. 109 seqq.; Gonzalez paragr. 46 seqq.

(2) Cfr. Tennemann, paragr. 111. Cuevas Op. cit. dissert. 2 cap. 1 a. 2. paragr. 1 initio; Gonzalez paragr. 53.

(3) Cuevas loc. cit. paragr. 1, sect. 1. Cfr. S. August. *de Civit. Dei* lib. 8, cap. 3 Gonzalez Op. cit. paragr. 54 seqq.; Tennemann, paragr. 115 seqq.; Bouvier Op. cit. lib. 3 chap. 8.

Sophista.

Secunda ætas
græcæ Philoso-
phiæ.

Socrates.

alii præcepta gubernandi, alii scientiam quærerent, non lucri cupiditate, sed boni amore, scite illis atque apposite ad cuiusque conditionem doctrinam tradebat. Hinc in varias sese scholas illius auditores scinderunt, *Antisthenes* enim (380 a. C.) *Cynicam*; *Aristippus* (380 a. C.) *Cyrenaicam*; *Megaricam* *Euclides*, *Phædon* *Elidensem*; *Menedemus* *Eritriensem*; *Plato* demum *Academiam* fundavit. Alii vero ut *Xenophon*, *Aeschines*, *Simon*, *Cebes* Thebanus (1) etc, vitæ formam præceptis Socratis conformem iniisse dicuntur (2).

Cynica schola, 19. Cynica schola nomen sortitus est vel ex loco *Kynosargo*, ubi Antisthenes docebat, vel ex morum vitæque, quam ille profitebatur, asperitate ac libertate mores aliorum mordendi, et improbis allatrandi. Cynici enim moralem dumtaxat Socratis doctrinam amplexi, reliquas scientias contemnebant, ac severiorem vivendi rationem sectabantur, aliosque ut sectarentur, incitabant. *Diogenes* ille Sinopensis (414 a. C.) vir impudentissimus, qui in vacuo dolio habitabat. *Crates* Thebanus, ejus discipulus, et uxor *Hipparchias*. Finem habuit hæc schola in Zenone, qui Cratetis auditor fuit et princeps stoicæ scholæ (3).

Cyrenaica, 20. Cyrenaicam fundavit Cyrenis in Africa Aristippus, qui felicitatem hominis in voluptate, cum corporea tum spiritali, reposuit. Eandem doctrinam amplexa est uxor illius Aretea, cuius filius Aristippus cognomine *Metrodidactus*, quia a matre edoctus fuerat, avi sui *hedonismum* seu sensualismum amplexus est superavitque, atheismum professus, omnem inficitium moralitatem. *Metrodidactum* imitati sunt *Theodoros* Cyrenensis, cognominatus *Albeus*, *Bion* Borysthenita, *Evehemerus* aliique (4).

Megarica, 21. Schola Megarica dicta fuit etiam *eristica* ob ardentissimum, quo illius alumni tenebantur, studium dialecticarum disputationum. Ductor hujus sectæ fuit *Euclides* Megaræ

- (1) Hic auctor esse censetur operis, cui titulus *Tabula Cebes*.
 (2) Tennemann paragr. 118; Gonzalez paragr. 57; Bouvier loc. cit. chap. 8.
 (3) Tennemann paragr. 120; Gonzalez paragr. 60; Bouvier loc. cit. chap. 9.
 (4) Tennemann par. 122; Gonzalez par. 58; Bouvier loc. nuper cit.

natus (circa an. 400 a. C.), «à quo idem illi Megarici dicti, inquit Cicero, qui id bonum solum esse dicebant, quod esset unum, et simile, et semper» (1). *Euclides*, discipulus Euclidis et Alexinus invenisse dicuntur quædam sophismatum genera questionisque insolubiles, quibus alios philosophos, ac nominatim Aristotelem, lacescebant (2).

22. Vix ab hac schola discriminantur *Elidensis* fundata a *Phædone*, cujus nomine mox unum e suis dialogis inscripsit *Plato*, et *Eritriensis* a Menedemo. Tres istæ postremæ scholæ moralem Socratis doctrinam potissimum coluerunt, viamque parasse putantur sectæ Stoicorum (3).

Verum singulæ istæ sectæ e Socratis schola profectæ, partem dumtaxat doctrinæ Socraticæ amplexæ sunt; universam, seu moralem sive speculativam, tanti magistri disciplinam hauserunt *Plato* et Platonis discipulus, *Aristoteles*, novisque accessionibus auctam, ad maximum gradum perfectionis evererunt.

23. «Platonem, quem *divinum* appellavit antiquitas, alii Athenis, alii in *Ægina* insula (4) natum ferunt, genere ducto a *Codro* per matrem Perictioniam, e sanguine Solonis, Olympiade octogesima septima aut octava (ann. circiter 430 + 348 a. C.) Musarum studio primum indulsit, postea Philosophiam coluit sub Socrate (octo annis), quo defuncto, in Aegyptum ad Sacerdotes iter arripuit, atque in alias regiones (5): unde Athenas regressus, in *Academia*, qui locus in suburbano nemorosus erat (6), disciplinas philosophicas docuit, quas;

(1) Cicero *Acad. quæst.* IV, 42 Vide plura apud Tennemann, paragr. 126; Gonzalez par. 62; Bouvier loc. nup. cit.

(2) Tennemann. op. cit. par. 126; Bouvier loc. cit. Vide Diogen. Laert. 11, 108 seqq.; Cicer. *Acad. quæst.* IV, 29; Sext. *Empiric. Adv. Mathem.* VII, 13; Aul. Gell. *Noct. attic.* XVI, 2 apud Tennemann.

(3) Tennemann, par. 127; Gonzalez. Op. cit. paragr. 63; Bouvier loc. nup. cit.

(4) Diogen. Laert. Lib. 3.

(5) De quo vid. Gonzalez paragr. 65.

(6) Alii originem cognominis, quo schola Platonis insignita fuit, ab amico suo *Academo* derivant qui dominus fuit loci amoeni, in quo docebat ille. Vid. Diogen. Laert. de Platone.

conscriptis pulcherrimis dialogis, memoriae posterorum mandavit» (1).

Platonis doctrinam miris laudibus extulerunt, eumque Philosophorum principem non pauci praedicarunt, multi etiam illustrarunt commentariis (2), tractatusque philosophicos ad illius mentem concinnarunt; qua de re videri potest Tennemann (3). Non tamen naevis caruit tam insignis Philosophi doctrina; in multis enim, ac potissimum in re morali, vir maximus quidem ingenio, lumine tamen revelationis destitutus, luculentissimum specimen praebuit humanae imbecillitatis, quemadmodum non semel se offerret occasio notandi in operis hujus decursu (4).

(1) Cuevas op. cit. dissert. 2. cap. 1. art. 2 par. lib. 3 sect. 2; Cfr. Gonzalez loc. cit. Tennemann. par. 120; Bouvier op. cit. chap. 10.

Opera Platonis ex indice, quem Marsilius Ficinus confecit, haec sunt: *Hipparchus*, de lucri cupiditate.—*De Philosophia*, seu *Amatores*.—*Theages*, de Sapientia.—*Menon*, de Virtute.—*Alcibiades primus*, de natura hominis.—*Alcibiades secundus*, de Voto.—*Minos*, de Lege.—*Euthyphro*, de Sanctitate.—*Parmenides*, de uno rerum principio.—*Philebus*, de summo hominis bono.—*Hippias major*, de Pulchro.—*Lysis*, de amicitia.—*Theaetetus*, de Scientia.—*Io*, de furore poetico.—*Sophista*, de Ente.—*Civilis*, de Regno.—*Protagoras*, contra sophistas.—*Euthydemus*, sive Litigiosus.—*Hippias minor*, de mendacio.—*Charmides*, de Temperantia.—*Laches*, de Fortitudine.—*Clitophon*, Exhortatorius.—*Cratylus* de Recta nominum ratione.—*Gorgias*, de Rhetorica.—*Convivium Platonis*, de Amore.—*Phaedrus*, de Pulchro.—*Apologia Socratis*.—*Crito*, de eo quod agendum.—*Phaedon*, de Anima.—*Menexenus*, seu funebris oratio.—*Libri decem de Republica*.—*Timaecus*, de Generatione mundi.—*Critias*, de Atlantico bello.—*Libri duodecim de Legibus*.—*Epinomis*, id est, *Legum appendix*, vel *Philosophus*.—*Axiochus*.—*Epistolae duodecim Platonis*.

Ex his tamen operibus *Hipparchias*, *Minos* et *Alcibiades secundus* et *Axiochus* apocrypha existimantur ab eruditissimis viris; Epistolae vero *Epinomis*, *Theages*, *Hippias maior* et *Alcibiades primus*, itemque *Parmenides*, *Cratylus* et *Philebus*, ab aliis Platonitribuuntur, ab aliis adjudicantur. Gonzalez Op. cit. paragr. 65, in nota 2 pag. 229, edit. Matriti 1886.

(2) Ses livres et sa doctrine, inquit Bouvier, (loc. cit.) ont eu un nombre prodigieux de commentateurs. Dès le milieu du 4.e siècle, on en comptait déjà 65, selon un savant auteur; il s'en est trouvé bien d'autres depuis ce temps-là.

(3) Op. et loc. cit. in notis ad paragr. 120, 130, 132, 134, 135, 136.

(4) Mr. Tennemann, par. 138; Gonzalez par. 70.

Nobiliores Platonis discipuli, qui ad Academiam ab illo fundatam pertinuerunt sunt *Speusippus* (+ 339 a. C.), *Xenocrates* (+ 114 a. C.), *Polemon* (circa an. 114. a. C.) Atheniensis, *Crates* Triasiensis, aliique (1). Verum supra caeteros omnes eminuit, auctor novae scholae *Aristoteles*, qui propter acutissimum eximiumque ingenium, solertissimam sagacitatem inquisitionis, potentissimam vim argumentationis, vastissimamque doctrinam *Philosophi* cognomen apud posteros meruit.

24. Aristoteles Nicomachi Phaestiadsque filius, Stagiritis ex exigua Thraciae civitate Macedoniorum regno adjuncta, voce gracili et exilibus (2) cruribus, parvisque oculis fuisse dicitur, ac veste insigni uti solitus, annulis et tonsura. A Philippo magister praepositus Alexandro filio, cum huic instituendo satis operam navasset, Athenas concessit, ibique tredecim annis in *Lyceo* docuit, donec ab Eurymedonte hierophanta impietatis accusatus Chalcidem profugit, atque ibidem morbo perit anno aetatis sexagesimo circiter tertio, cum natus esset anno primo nonagesimae nonae Olympiadis (an. a. C. 382.) Ejus discipuli *Peripateticorum* nomine insigniti fuere, eo quod magistrum audirent deambulantem (3).

Multi scripsit opera non solum de re philosophica, sed etiam de Rhetorica et Poetica. Philosophiam vero tractavit universam, excepta Mathesi (4).

(1) Tennemann. paragr. 138; Gonzalez, par. 70.

(2) Diogen. Laërt. lib. 5 Arist.

(3) Cuevas loc. nuper cit. sect. 3.

(4) *Logicam* docuit in *Prædicamentis* seu *Categoriis* et in libris de *Interpretatione*, seu *Perihermenias*, *Analyticorum* (*Priorum* ac *Posteriorum*), *Topicorum* et *Elenchorum*; *Physicam* seu Philosophiam naturalem in octo libris de *Physico auditu* vel *auscultatione*, quatuor de *Caelo et Mundo*, duobus de *Generatione et Corruptione*, quatuor *Meteorologicorum*, tribus de *Anima*, novem de *Historia animalium*, quatuor de *Partibus animalium*, uno de *Incessu animalium*, quinque de *Generatione animalium*, et in libris qui inscribuntur *Parva naturalia*; *Metaphysicam* in libris *Metaphysicorum*.

Moralem demum Philosophiam in libris *Ethicorum ad Nicomachum*, et in libris *Politicoorum*.

Alia praeterea numerantur spuria, *De Plantis*, *Physiognomica*, *Mechanica*, de *Coloribus*, de *Audibilibus*, de *Spiritu*, de *Proprietatibus Elementorum de Mundo ad Alexandrum*, de *Lineis inseparabilibus*, *Problemata*, de *admirandis audibilibus*, etc.

Antiqui Platonici.

Aristoteles per antonomasiam dicitur *Philosophus*.

Peripatetici.

Laudatores habuit Aristoteles plurimos, eosque et ingenio et doctrina summos viros, quamquam nec caruit adversariis atque obtractatoribus; commentatores vero interpretes, fautores atque asseclas nactus est propemodum infinitos: in quibus recensendi praesertim sunt, *Alexander Aphrodisæus*, *Porphyrius*, *Ammonius*, *Themistius*, *Philoponus* et *Simplicius*, *Averroes*, «qui ab ejus diligenti explanatione *Commentatoris* cognomine appellatus est» (1), *Alphabazius*, *Albertus M.*, *S. Thomas*, *S. Bonaventura*, *Joannes Duns Scotus*, *Thomas de Vio Cardinalis Cajetanus*, *Dominicus Soto*, *Cardinalis Franciscus Toletus*, *Petrus Fonseca*, *Combricensis*, *Sylvester Mauri*, aliique bene multi. Illa vero præ cæteris est insignis gloria Stagiritæ, ut illius doctrina, omni erroris nævo contra fidem purgata (2) atque e Sacræ Theologiæ magisterio magis perfecta et perpolita, per plura sæcula fere regnaverit inter Doctores catholicos, et nostris quoque temporibus novissime a Sanctissimo Domino Nostro Leone XIII in pristinum honorem restituta sit, et magnopere commendata.

Comparatio inter Aristotelem et Platonem

25. Jam si Aristotelem Platoni compares, in multis eos discrepare invenies, quantum attinet ingenium et doctrinam (3). Si autem quæras uter utro major fuerit, diversæ extant sententiæ. Platonem multi præferunt, primo quia Plato multo plura de divinis rebus scripsit quam Aristoteles: quare Platonem ejus sectatores *Divinum*, Aristotelem vero *Dæmonium*, quasi mediæ cujusdam ingenii inter divinum et humanum appellarunt (4).

Deinde quia «ornamenta illa ingenii, quæ in orationis splendore et eruditione posita sunt, in Platone magis quam

De re morali sunt etiam *Magna moralia*, *Ethica ad Eudemum*, *Æconomica* et *de Virtutibus*, quæ inter spuria opera Aristotelis a recentioribus amandantur. Alia etiam videtur Aristoteles scripsisse opera, quæ perierunt. Cfr. Fonseca, *Commentar. in libros Metaphysicor. Arist.* lib. 1. Proæm. Cap. 4.

(1) Fonseca. loc. nup. cit. cap. 3. fin.

(2) De erroribus in quos incidit Aristoteles videri potest Salvator Talamo *Aristotelismo della Scolastica*, par. 2. cap. 2. et 3.

(3) Vide de hac re P. Rénatus Rapin e Societate Jesu et Card. Gonzalez, loc. cit. parag. 76, pag. 320, edit. Matrit. 1886.

(4) Vid. Cællium lib. 17. cap. 17. citatum a Fonseca loc. cit. cap. 3.

in Aristotele enituisse, nemo dubitaverit: ita omnia sunt plena lectione antiquitatis, ita ornata et polita, ut non sine causa de Platone dictum sit: «Jovem, si græce loquatur, non alio quam Platónico sermone usurum» (1).

Hinc est ut præstantissima illa ingenia «Marcus Tullius (2) et D. Augustinus (3) Platonem ubique præferant, ita enim Aristotelem admirantur, ut Platonem semper excipiant» (4) Hæc aliaque leviora argumenta refert P. Petrus Fonseca, quibus tamen ipse minime permotus, Aristotelem Platoni præponit (5).

«Quid enim, inquit, Aristoteles non multo absolutius, quam Plato tradidit? Nam ut omittam, quæ ab illo jacta sunt mechanicarum artium præclara fundamenta; Poëtica item, quæ pene vulgaris res est, gravissimam explicationem; certe oratoriae artis naturam, partes omnes, præcepta ac usum, omnium, qui unquam scripserunt, ingeniosissime tradidit. In dialectica vero arte, etsi inductionem et quædam definitivum initia Socrati ac Platoni tribuuntur; totam tamen ratiocinandi disciplinam, qua in parte tota pene vis ac difficultas artis posita est, adjuncta etiam locorum doctrina, ipse primus et invenit et ita persecutus est, ut nemo post eum quicquam, quod alicujus momenti sit, adjicere poterit (6). Philosophia de moribus quam multi inventam a Socrate, a Platone excultam asserunt, ab utro, quæso, verius, castius, ingeniosius, et ad usum accommodatius tradita est? Utram utiliore judicavit christiana Respublica, quæ, divino numine edocta, sincerissimam de vita ac moribus doctrinam profertur?

«Jam in naturali Philosophia nemo est, qui Platonem longe inferiorem fuisse non fateatur, tanta enim est tamque profunda in omni rerum naturalium genere Aristotelica doctrina,

(1) Refert dictum istud Cicero de *Claris Oral.*

(2) Cicero lib. 1. *Academ.*; lib. 1. *Tusculanæ quæst.*

(3) August. lib. 8. de *Civitate Dei*, cap. 4.

(4) Fonseca. loc. cit.

(5) Cfr. etiam de hac re Gonzalez par. 76.

(6) De inventis Logicæ vide P. Barthol. Amici, in *Universam Aristotelis Logicam*, tract. 1.^a quæst. 2; P. Franc. Tolet. in *Universam Aristotelis Logicam Commentaria*, De *Dialectica in Communi*, parag. 1.

ut quod nobis natura invidisse ac occuluisse videri potest, ipse unus invenisse et aperuisse videatur.»

Concedit quidem Fonseca Platonem plura de divinis rebus scripsisse, quam Aristoteles; verum adjungit, plura etiam in eo peccasse. «At præstat, ut ipse in *Theæleto* ait, pauca bene, quam multa male definire. Qua in re ingenii Aristotelici præstantia justius commendari potest, quod ea pauca quæ scripsit de divina natura cæterisque substantiis a materia separatis, adeo egregia sunt pene omnia, ut nullum prope dogma de iis rebus a theologis usurpetur, si tamen naturali lumine compertum sit, quod illi e libris Aristotelicis non hauserint.»

Non tamen negat Fonseca, nec negari potest, dandum esse Platoni palmam eloquentiæ. Argumentis vero in favorem Platonis adductis quid respondendum sit, videri potest apud eundem Fonseca (1); qui etiam rationem reddit cur Philosophus obscure sæpe scripserit (2); qua de re videri quoque possunt Conimbricenses (3).

Cur obscure scripserit Aristoteles.

Aristoteli præcipui discipuli

26. Nobiliores Aristotelis discipuli, ut eos tantum commemoremus, qui magistrum proxime secuti sunt, feruntur fuisse *Theophrastus* Lesbium, quem ipse, tamquam doctissimum discipulorum, sibi successorem delegit, *Eudemus* Rhodius, ac *Dicaearchus* Messanensis et *Aristoxenus* Tarentinus, ambo materialistæ, quorum primus animam esse vim corpoream censebat, alter instar soni vel harmoniæ a corpore productæ (4), *Strato* Lampsacenus, *Demetrius* Phalereus auditor *Theophrasti*, aliique (5); quorum tamen nemo hæreditatem sapientiæ a magistro acceptam augere potuit, vel etiam conservare. Quare Aristotelica doctrina diu jacuit.

Stoici.
Zeno.

27. Stoica schola auctorem habuit *Zenonem* (an. 340 circiter a. C.) Citticum ex insula Cypro, *Cratetis* Thebani, ut superius diximus, *Stilponis* Megarici et *Xenocratis* Academici

(1) Loc. cit.

(2) Oper. et loc. cit. cap. 2.

(3) *Commentariorum Collegii Conimbricensis e Societate Jesu, in Universam dialecticam, præm. paragr. De Academia et Stoicorum secta.*

(4) Vide Tennemann, paragr. 150.

(5) Tennemann loc. cit. Gonzalez paragr. 77; Bouvier, Op. et loc. cit. chap. 12.

auditorem. Hujus alumni ex porticu, quo ad eum audiendum Athenis confluebant, *Stoici* appellati sunt.

Plures nactus est Zeno discipulos, in quibus illustris obtinere nomen *Cleanthes* Assensis ex Troade, qui post magistrum Porticum rexit, *Chripippus* Tarsensis ex Cylicia, qui mortuo Cleanthi successit in eo munere, multisque claris certaminibus cum aliis æqualibus Philosophis, *Columna Porticus* dictus fuit, *Zeno* Tarsensis, *Antipater* Tarsensis vel Sidonius, ut alii volunt, Magister Catonis Uticensis; *Diogenes* Babylonius, qui Romam missus fuit legatus una cum Carneade Academico et Critolao Peripatetico circa an. 155 a. C., *Panætius* Rhodius, Diogenis auditor, qui Romæ quoque docuisse dicitur et doctrinam Peripateticam cum Stoica in concordiam revocare voluisse; ac demum *Possidonius* Apameensis ex Syria, qui Rhodis docuit, et auditores habuit Ciceronem ac Pompeium. Ex his Antipater Diogenes, Panætius, Possidonius, studium doctrinæ Stoicæ inter Romanos vel excitasse feruntur, vel magis accendisse (1).

Stoicæ moralem potissimum Philosophiam coluerunt; Logicam etiam amplificaverunt, multiplicatis ultra modum præceptis (2); Physicam vero Pantheismo vitiatam tradiderunt.

28. Suppar Zenoni Cittico fuit *Epicurus* (337—270 a. C.) Atheniensis, hic annos natus 32 scholam instituit Lampsaci primum, mox Athenis in suis hortis, et ab ejus nomine dicti sunt assectæ *Epicurei*. Hanc scholam præ cæteris doctrinæ capitibus celebrem effecit principium illud reponens ultimum finem hominis in voluptate: unde postea, quidquid immoderatum est in usu voluptatum, *epicureum* et *epicurusmus* dictum est; in Philosophia vero naturali atomismum propugnavit et positivismi et materialismi semina jecisse existimatur (3). Quamquam non desint, qui Epicurum exemplar modestiæ, probitatis honestatisque fuisse arbitrentur, ac doctrinam illius ab omni turpitudinis et materialismi labe vindicatam velint (4)

Epicurei

(1) Cuevas loc. cit. sect. 5; Tennemann, paragr. 158; Gonzalez par. 79, 84; Bouvier loc. cit. chap. XII.

(2) De quo vid. Petrum Fonseca Op. et loc. cit. cap. 4.

(3) Gonzalez paragr. 88, apud quem videatur summa doctrinæ epicureæ, par. 83 seqq. et apud Cuevas loc. cit. sect. 4.

(4) Vid. Gonzalez par. 85.

Illustriores Epicuri alumni fuere, ex Diogene Lærtio (1), *Metrodorus* Lampsacenus, *Pollyenus* item Lampsacenus, *Hermacus* (200 a. C.) Mytilenensis, quem Epicurus sibi successorem in scholæ principatu delegit (2), et meretrix *Leontium*, amica Epicuri et concubina Metrodori (3), Colotes et Idomeneus Lampsaceni, *Leonteus* item Lampsacenus et hujus uxor *Themista*, aliæque fæminæ, quæ mores habuisse doctrinæ penitus conformes dicuntur (4), *Polystratus* Dionysius, *Basilides* etc. (5).

Sceptici.

29. Aequalis Epicuro videtur fuisse *Pyrrho* Eleus (circa an. 340 + sub an. 288 a. C.), primum pictor, mox comes Alexandri in bellicis expeditionibus. Hic tot tantorumque dissidiorum, et acerrimarum concertationum inter philosophicas sectas pertæsus, Scepticismum inexit, quem postea magis promovit confirmavitque amicus et discipulus illius *Timon*, medicus civitatis Phliuntis, qui circa an. 272 (a. C.) floruisse dicitur. Plures alios Pyrrhonis asseclas numerat Diogenes Lærtius (6), nullum tamen memoria dignum. Quare ista doctrina, si doctrina appellanda est, cum communi hominum sensu, immo secum ipsa et cum clarissimo lumine evidentie perpetuo pugnant, non potuit stabilem sedem obtinere inter Philosophos, quamquam patronos identidem hic illic sortita fuerit (7).

Academici.

Triplex Academia:

Prima,

30. Scepticam quoque tendentiam secuta est nova, quam vocant, *Academia*, seu secunda et tertia. Tres namque extitere Academiae, prima vetus a Platone fundata, de qua supra narravimus, altera media, quæ Arcesilam, tertia seu nova, quæ Carneadem agnovit Auctorem.

Secunda,

Arcesilas Pitaneus (circa an. 316), discipulus *Cratetis* Atheniensis, cui etiam successit in principatu Academiae, cum

(1) *De Vitis Philosophor.* lib. X.

(2) Scripsit hic *Epistolas supra Empedoclem*, et de *Mathematicis adversus Platonem et Aritotelem*.

(3) *Tennemann*, parag. 157. *Bouvier*, Op. et loc. cit. chap. XIII.

(4) *Bouvier*, loc. cit.

(5) *Tennemann*, *Bouvier*, loc. cit. *Gonzalez*, par. 89.

(6) *Lib. 9.*

(7) Vide *Bouvier*, Op. et loc. cit. chap. XIV: *Tennemann*, par. 124; *Cuevas*, Op. cit. dissert. 11, sect. 1; *Gonzalez*, par. 91.

ferre non posset *Zenonis* et *Chrysippi* dogmatismum, in dubium revocavit, omnique argumentorum genere philosophicas omnes assertiones cepit impugnare; quo in opere tandem eo devenit, ut statueret omnia *incomprehensibilia* esse, nihilque veri a nobis certo cognosci posse: quare prudens esse consilium, ut in omni nostra cognitione assensum firmamve adhesionem suspendamus. Successores habuit in eadem schola *Lacydam* Cyrenensem, *Evandrum* Focensem et *Hegesinum* Pergamensem, donec

Tertia.

31. *Carneades* Cyrenensis (215 + 130 a. C.) tertiam seu novam instituit Academiam. Hic cum Romam profectus esset legatus, (circa an. 155) magnam ibi admirationem sua eloquentia excitasse dicitur. *Diogenem* stoicum primo audiit, mox in Academia *Hegesino* magister successit et invectam ab *Arcefila* ἀκαταλήτῳ seu impotentiam res, prout sunt, percipiendi propugnavit; addidit tamen posse nos *verisimilitudinem* seu probabilitatem assequi: quare necesse non esse, ut in omnibus iudicium suspendatur, sed ubicumque probabilitas occurrat, posse judicari. In quo paululum discrepasse ab *Arcefila* videtur *Carneades*. Cæterum notant quidam ἀκαταλήτῳ suam academicos ad doctrinam morum non applicasse (1).

Successores post se reliquit *Carneades* *Clitomachus* Carthaginensem, et *Philonem* Larissæum atque *Antiochum* Ascalonitam. Verum hi duo postremi dubio et incomprehensibilitati valedicere primæque Academiae honorem restituere conati sunt, vel potius et platoniam et peripateticam cum stoica doctrina amplectentes et in concordiam revocantes, viam eclecticismo parasse creduntur (2).

Tertia actas.

32. Tertia jam ætas græcæ Philosophiæ perstringenda est, quæ ab invecta Romam hellenica sapientia, ad Imperatoris Justiniani usque tempora porrigitur; quam libuit quibusdam *Theosophicam* vocare, propterea quod in illa absoluto cognoscendo adlaboratum est potissimum in Neoplatonica schola (3).

(1) *Gonzalez*, par. 92. *Tennemann*, par. 166-168; *Cuevas*, dissert. 2, cap. 1 art. 2, part. 11, sect. 2; *Bouvier* op. et loc. cit. c. XV.

(2) *Tennemann*, par. 169; *Gonzalez*, par. 95.

(3) *Gonzalez*, parag. 27.

Philosophia
apud Romanos.

Græca sapientia, dum Ptolomæi reges, Alexandri M. successores, in Ægyptum inferre illam conabantur, collecta Alexandria celebratissima illa bibliotheca, Romam etiam paulisper aditum sibi parabat. Nec tamen Philosophis facile fuit inter Romuli cives ac posteros sedem figere: « quippe gens ex latronibus et fugitivis orta, rapinis et cædibus assueta, intestinam pacem conservabat bellis externis. Cum vero finitimos populos debellasset, et imperii dilatandi studio teneretur, nihil magis timebat, quam ne Philosophiæ præceptis bellica virtus languesceret (1). Hinc ubi Atheniensium legati urbem adventarunt tres nobilissimi Philosophi, Carneades, Diogenes et Crytolaus, atque ad eos audiendos juvenus confluebat, decretum a Senatu, adnitente M. Portio Catone (seniore), ut statim dimitterentur; ne eorum doctrina latius serperet. Irreperit tamen Philosophia, ejusque studio delectati sunt Africanus Major, L. Furius, C. Lælius aliique præstantissimi viri inter antiquos » (2). Lucullus autem, superato Mitridate, et Sylla, post captas Athenas (84 an. a. C.), Romam reduces, secum plurima græcorum Philosophorum volumina comportarunt.

Quatuor sectæ

Pythagorici,

33. Quatuor potissimum florere apud Romanos sectæ Philosophorum: Epicurea, Academica, Stoica et Peripatetica; ut omittamus Pythagoricam, ad quam pertinuisse dicuntur poeta Ennius (237 an. a. C.), Publius Nigidius, amicus Ciceronis, alique, inter quos longe celeberrimus fuit Apollonius ille Thyaneus, qui Nerone imperatore vixit. Hunc magnis laudibus prædicarunt impii hostes Ecclesiæ catholice, insignemque dixere virtutibus multisque patris miraculis, immo etiam Jesu Christo Domino nostro opponere et comparare non erubuerunt. Verum cum tanta illa hujus viri encomia nullo idoneo monumento comprobari potuerint, unumque auctorem habeant Philostratum, qui scripsit vitam Apollonii 200 annos post ipsius mortem, (3) apparuit iterum quam irritò labore

(1) Cfr. Gonzalez Op. et loc. cit. par. 95.

(2) Cuevas Op. et loc. cit. dissert. 2 cap. 2; in procem.; Bouvier Op. et loc. cit. livr. 4 chap. 2; Gonzalez par. 95.

(3) * Philostrato écrivait la vie de Apollonius 200 ans après sa mort, en se fondant uniquement sur des mémoires de Damis, compagnon de voyage du Philosophe, n'offrent aucun caractère de vérité. Philostrato tenait ces mémoires de l'impératrice Julie; mais il ne dit

bellum inferatur Ecclesiæ Christi, quæ stat semper stabitque immota columna et firmamentum veritatis (1).

34. « Philosophia Epicurea sectatores habuit T. Pomponium Atticum, C. Cassium, Cæsaris interfectorem, L. Torquatum et C. Velleium Paterculium, quos inter emicat T. Lucretius Carus (an. 95 + 50 a. C.), qui Epicuri doctrinam versibus exornavit; id vero sibi proposuit in scribendo, ut ipse testatur, ut ex hominum cervicibus jugum Religionis excuteret » (2).

Epicuream quoque doctrinam mox professi esse dicuntur C. Plinius secundus, anno 79 post Christum erumpentibus flammis Vesubii obruptus, Lucianus Samosatensis, qui floruit sub Trajano, Dialogosque sale atque impietate plenos conscripsit, Celsus, quem Origenes confutavit, et Diogenes Laertius, (circa an. 211 P. C.) auctor Operis de *Vitis ac Dictis memorabilibus Philosophorum* (3). Quamquam alii opinentur, non satis constare num Celsus et Laertius fuerint Epicurei (4). Epicureum denique se jactabat Horatius, qui non erubuit se dicere « *Epicuri de grege porcum* » (5).

35. Academiam primam præ cæteris philosophicis sectis amasse dicuntur Brutus et Varro (116 a. C.) (6) Academiam novam secutus est M. Tullius Cicero, qui cum diversarum sectarum magistros audisset, *Philonem* Larisæum Peripateticum, *Phædrum* Epicureum, Stoicos *Diodotum* et *Possidonium* atque *Antiochum* Academicum; omnibus quidem hisce scholis benevolam se præbuit. Academice vero secundæ doctrinas cæteris generatim videtur prætulisse, quamquam alios in aliis tractationibus auctores præcipuos duces sequi videatur, in psychologicis Platonem, in moralibus Aristotelem ac Zenonem,

point où Julie les avait pris, et ne décrit aucune de ces circonstances qui rendent un fait historique indubitable. » Mons. Bouvier Op. et loc. cit. chap. 3 fine, ubi citatur Houtteville, t. 4, p. 292 *Biogr. univ. art. Philostrate*.

(1) Bouvier loc. cit., Gonzalez, par. 102.

(2) Cuevas Op. cit. dissert. 2, cap. 2, par. 1. Cfr. Tennemann, par. 181; Gonzalez, par. 97; Bouvier, op. cit. chap. 9.

(3) Bouvier, *ibid.* Tennemann, loc. cit. in nota.

(4) Tennemann, *ib.* in nota.

(5) 2. Horatii Flacci.

(6) Bouvier, loc. cit. chap. 4; Gonzalez, par. 98.

Epicurei,

Plinius

Diogenes
Laertius

Academici.

M. T. Cicero

in dialecticis et physicis Academicos novos et Stoicos. Quare ita fuit Academicus, ut Eclecticisum quemdam sectaretur. Scripsit præclarissimos dialogos de rebus philosophicis, Platonem, elegantia dicendi eloquentiaque, proxime secutus (1).

Stoici. Stoicam scholam illustrant Romæ præ cæteris L. *Anneus Seneca*, patria Cordubensis (3 + 65 p. C.), Neronis præceptor; *Epithecus* Hieropolitanus ex Phrygia (90 circiter an. p. C.) servus liberti Epaphroditii et familiaris Neronis, qui Domitiano imperatore Roma ejectus, Nicopolim in Epirum concessit, ibique docuit, Philosophiam; et *M. Aurelius* imperator. Scripsit Seneca multos libros tractatusque morales præclarissimis præceptis referatos, in quibus vestigia christianæ doctrinæ agnoscere necesse est: vitam tamen moresque suos præceptis illis parum conformes habuisse testatur historia. Epithecus dicitur universam doctrinam moralem ad hoc præceptum compendio contraxisse: SUSTINE, ET ABSTINE, ἀνεχόν και ἀπέχον.

Dogmata illius collegit *Flavius Arrianus* Nicomediensis, illius discipulus in *Enchiridio* et in *Diatribis*.

M. Aurelius Antoninus Imperator (121 + 180 p. C.) duodecim libros scripsit τῶν ἐς εἴς, eorum quæ ad se ipsum pertinent, in quibus pulcherrima præcepta traduntur ad vitam recte instituendam.

Præter hos fuerunt et alii plures Romæ stoicæ scholæ alumni, *Balbus*, quem sæpe laudat Cicero in suis scriptis, *Cato Uticensis* seu *Junior*, *Athenodorus* Tarsensis amicus Augusti Claudique præceptor, *C. Musonius Rufus* magister Epithecii, *Annius Cornutus*, alique plures; nulla enim alia secta tot Romæ nacta est asseclas, quam Epicurea (2).

Peripatetici 36. Peripateticam denique scholam pauci frequentarunt Romani, utpote quorum indoli minus ardebat speculativæ veritatis inquisitiones. Celebriores fuere *Anāronicus* Rhodius (80 an. a. C.) qui Romæ libros Stagiritæ primus edidit et

(1) Scripsit Cicero *Quæstiones Academicas*, *Quæstiones Tusculanas*, *De finibus bonorum et malorum*, *De natura Deorum*, *De Divinatione*, *De Fato*, *De Legibus*, *De Officiis*, *De senectute*, *De Amicitia*, *Somnium Scipionis*, *De Republica* etc. Vide plura de Cicerone apud Gonzalez par. 98; Bouvier, loc cit chap. V; Cuevas loc. nup. cit. par. 11.

(2) V. Cuevas loc. nup. cit. par. III; Tennemann, par. 182; Gonzalez, par. 99, 100; Bouvier; loc. cit. chap. VI.

exposuit, ob idque primus habetur Aristotelis instaurator, *Craippus* Mytilenensis, (48. a. C.) cui Tullius Cicero filium Quintum discipulum tradidit, *Nicolaus* Damascenus et *Xenarcus* e Seleucia, qui tempore Augusti Romæ docuerunt, *Alexander* Egeus, Neronis magister aliique (1).

Inter Peripateticos, qui diversis in locis romani imperii flourerunt in hac ætate, laudandi sunt quoque *Alexander* Aphrodisæus, qui sub tempora Alexandri Severi docuit Alexandriæ, *Themistius* Paphlagonius (sæc IV) et *Ammonius*, filius Hermiæ (sæc. V) commentatores Aristotelis, et *Simplicius* (sæc. VI); quamquam tres isti postremi potius *Eclecticisum* videntur sectati esse.

37. Platonis doctrinam in hac eadem ætate professi sunt inter alios *Thrasyllus* dictus *Astronomus*, qui vixit sub Augusto et Tiberio, *Alcinous* (sæc II) auctor *Introductionis* ad doctrinam Platonis, *Theon* Smyrnenensis (sæc. II), *Calvisius Taurus* Berytensis (circa an. 139 p. C.), magister Auli Gellii, *L. Apuleius* Medaurensis ex Numidia (anc. circiter 160 A. C.) *Maximus Tyrus* (an. 180 p. C.) Rhetor, *Numenius*, *Plutarchus* Chæronensis ex Bœotia, Ammonii Alexanadrini discipulus, qui scripsit plures tractatus morales ac vitas illustrium virorum, *Galenus*, nobilissimus medicus (natus circa an. 130 p. C.) Pergamensis, qui quartam *Figuram* in Logicam invexit.

38. Alia schola sub id tempus Romanum imperium invaserat, Scepticorum, qui veterem Pyrrhonismum voluerunt instaurare. Dux illorum præcipuus fuit *Ænesidemus* (2) Gno-sensis ex insula Creta, qui vixit Alexandriæ paulo post Ciceronis tempora, admisit ac propugnavit decem rationes, quibus Pyrrho permotus fuerat ad suspendendum assensum (3), ac præcipue impugnavit realitatem notionis causæ (4). Scripsit *Octo libros pyrrhonicarum rationum*.

(1) V. Gonzalez, par. 96; Tennemann, par. 193; Bouvier, loc. cit. chap. VII.

(2) Diogenes Laërtius narrat (lib. IX 115) Aenesidemum fuisse discipulum sceptici Heraclidæ, qui fuit unus de successoribus Timonis sceptici, de quo superius scriptum est.

(3) Tennemann, par. 186. Illas rationes vid. apud Gonzalez, par. 93.

(4) Tennemann, par. 187.

Alexander
Aphrodisæus,
Themistius,
Ammonius,
Simplicius.

Platonici.

Alcinous,

Plutarchus.

Galenus.

Sceptici.

Ænesidemus.

Ænesidemo succedere inter alios empirici *Favorinus* Arelatensis, quem etiam inter Platonicos alii collocant, *Menodotus* Nicomediensis, *Agrippa*, qui decem rationes Pyrrhonis et Ænesidemi pro suspensione iudicii ad quinque revocavit (1), ac potissimum

Sextus Empiricus.

Sextus cognominatus *Empiricus* ex medicorum genere, ad quod pertinebat (2). Hic sub finem sæculi II et initio III vixit, et scripsit tres libros de *Hypotyposibus pyrrhonicis*, et undecim *Adversus Mathematicos*; quibus in operibus omnia, quæ in antecessum pro scepticismo allata fuerant, arripiens, scepticum dubium ad omnes prorsus veritates, immo et ad proprium ipsius dubium, extendere videtur (3). Nihilominus tanto conatu parum causæ suæ profuit *Sextus*, quandoquidem non potuit discipulos ad scepticam scholam adducere.

Hebræi.

39. De Hebræis diximus superius, illos, utcumque traditionem divinam doctrinamque revelatam custodirent, non tamen præformasse antiquioribus temporibus ullum philosophicum systema. At mox, dum in Babylonica servitute versarentur, aliquid ethnicae facis contraxisse videntur ex longa consuetudine cum exteris gentibus, sive in iis quæ spectant ad doctrinam, sive in iis quæ mores respiciunt. Hinc forte repetenda est informis illa mosaicae legis errorumque permixtio, quæ Samariam occupavit, variaeque sectæ, quæ mox pullularunt, in quibus facile est vestigia quædam agnoscere mysticismi orientalis et budhici traditionumque Chaldaearum. Sparsi etiam Judæi per varias regiones Asiæ Minoris, Græciæ atque Ægypti, ubi frequentissimam satisque florentem opibus fundavere coloniam, pronum erat ut multa acciperent ex doctrinis Græcorum, quæ tunc in illis provinciis vigeant, easque cum suis dogmatibus ac traditionibus in unum permiscerent. Idque revera contigit in quibusdam Philosophis Judæis, quorum primus fuit *Aristobulus*, qui

(1) Vid. illas apud Tennemann, par. 188; Gonzalez, par. 94.

(2) Medicorum duo olim distinguebantur sectæ, *Empiricorum* et *Dogmaticorum*. Dogmatici naturam occultasque morborum causas inquirebant. Empirici e converso, neglecta causarum investigatione, observatione atque experientia sola nitebantur.

(3) Gonzalez, par. 94; Tennemann, par. 188 seqq.; Bouvier, loc. cit. chap. X.

vixit Alexandria sub Ptolomæo Philometore (1), atque ut doctrinam in sacris Bibliis contentam cum græcæ Philosophiæ dogmatibus conciliaret, aut etiam unam esse probaret, non veritus est etiam ad fabellas fictionesque confingere.

Idem systema doctrinæ eclecticæ, licet honestius, secutus est Philo, qui natus est paucis annis ante Christum Dominum, et vixit Alexandriae, Moysi cum Platone conciliando intentus (2).

Flavius Josephus (natus an. 37 p. C.) etiam Hebræorum doctrinam spoliis græcæ Philosophiæ vestivit (3), idemque videtur voluisse *Numenius* Apameensis Platonicus, qui eo intendit potissimum, ut Platonem cum Pythagora conciliaret, et utriusque doctrinas periceret cum religiosiis traditionibus ex India et Ægypto derivatis, et sic prima fundamenta jecit Neoplatonismi Alexandrini, quemadmodum videtur Eusebio Cæsariensi (4). Hujus est vox illa: *Platonem aliud non esse, quam Moysen Atticum*.

40. Cum de Hebræorum Philosophia fit sermo, silentio præteriri nequit *Cabala*, seu oralis traditio: quo nomine intelligitur certa ratio secretior et mystica interpretandi divinas litteras, sensusque occultiores ac difficiles inveniendi, ope variarum compositionum aut dissolutionum verborum, syllabarum, litterarum, punctorum atque accentuum; quo etiam pertinet modus mira quædam patrandi, puta curandi morbos, vel dæmones ejiciendi, adhibitis certo quodam pacto textibus Sacrae Scripturæ vel pronuntiatio Dei nomine peculiari aliqua ratione. Doctrina hæc, quam antiquissimam quidam putant, concinnata et in ordinem redacta dicitur ab *Akibba* (+ 138 p. C.) et continetur potissimum in libro cui titulus *Jezirab*, qui eidem Akibhae tribuitur, et in altero *Sobar* conscripto a *Simeone Ben Jochai*, Akibhae discipulo. Philosophica doctrina cabalistica respicit originem rerum per emanationem a luce quadam primitiva infinita, quam *Ensophen* dicunt, prout fusius

Cabala Judæorum.

(1) Gonzalez, par. 104; Tennemann, par. 106.

(2) Vide Gonzalez, parag. 106; Tennemann, loc. cit. par. 106.

(3) Tennemann, loc. cit.

(4) Apud Gonzalez, par. 114; ubi plura hæc de re.

exponit hebræus scriptor Münk (1). Cæterum traditio Cabalæ tam secreta ab alia in aliam generationem transmissa est inter judæos, ut christianis non innotuerit usque ad sæc. XV (2).

Neoplatonis-
mus.

41. Sed jam de *Neoplatonismo* seu *Eclectica* vel *Syncretica* schola narrandum est, cujus origo ex duplici causa repeti potissimum potest. Primo enim mutua dissidia et pugnae, quibus se invicem vexabant variæ sectæ, arma præbebant scepticis, ut facilius illas impeterent. Deinde etiam christiana religio, quæ totum orbem sensim invaserat, divinaque sua sapientia cælestem doctrinam spargebat errores ethnica Philosophiæ notabat, idolorum cultum vanissimum ostendebat, moresque sanctissimos et exemplo vitæ cultorum suorum et sermone eloquentissime docebat, ut timendum revera Philosophis esset, ne magis in dies magisque Græcorum sapientia vilesceret apud omnes gentes, ac penitus desereretur (3). Quare ut huic malo, quod sibi imminabat, occurrerent, decreverunt Philosophi ex diversis sectis, excepta epicurea, optima quæque, et adversariorum telis minus patentia, *seligere* atque in unum corpus *colligere*: unde illorum ratio philosophandi *Eclecticismus* et *Syncretismus*, seu electionis et collectionis systema vocata est; ipsi vero *Eclectici*. At quoniam in hac collectione doctrinæ Platonicae, Aristotelicae, Pythagoricae et Stoicæ, prævaluit præ cæteris primasque habuit Platonica, systema Eclecticismi vocatum etiam est Neoplatonismus, quod nomen longe est aptius nomine *Philosophiæ Alexandrinæ*, quo etiam appellatum est, quia nec omnes sapientes Alexandriae Neoplatonismus secuti sunt, nec Alexandriae dumtaxat Neoplatonismus sectatores habuit. Cæterum Neoplatonismus accepit etiam cognomen *enthusiastici*, (4) quia Philosophi hujus scholæ non raro jactabant inspirationem quamdam ac revelationem cælestem doctrinæ, quam tradebant,

(1) Apud Gonzalez, t. 2, par. 99; Cfr. Tennemann, par. 108; Bouvier, Op. cit. liv. 1 chap. VI.

(2) Tennemann, loc. nup. cit.

(3) V. Cuevas, Op. cit. dissert. 3 cap. unic.; Bouvier, Op. cit. et loc. chap. XII. His causis Neoplatonismi alias adjungit Tennemann, par. 201.

(4) Vox enim græca, *ἐνθουσιασμός*, ut notum est, *afflatum divinum* sonat.

ut nempe facilius aliis eam persuaderent, tamquam viri divino numine afflati (1). Hæc ergo est indoles neoplatonici Eclecticismi, ut philosophicis doctrinis theosophicum mysticismum immo et magica ac theurgica secreta permisceat. «Hujus Philosophiæ auctor fuisse dicitur *Polamón* Alexandrinus (2) qui haud ita pridem, ut suo tempore testatur Laërtius (3), de singulis sectis, quæ sibi placuere, selegerat; cui successit popularis ejusdem *Ammonius Saccas* (4) imperante Commodus. Hic cum a christiana Religione defecisset (5), Philosophiam docuit multos discipulos, quorum principes extiterunt *Longinus*, *Herennius* et *Plotinus*» (6). Longinus circa initium sæculi III natus, vir eruditissimus et eloquens, scripsit tractatum de *Sublimi*, cujus pars tantum ad nos pervenit. Inter cæteros ejus discipulos principem locum obtinent *Zenobia*, regina Palmirensis, quam græcas ille litteras docuit, et Malchus, quem ipse nominavit *Porphyrimum*.

Longinus.

Hic est Porphyrius ille Syrus vel Tyrius, ut alii volunt, religionis christianæ impudentissimus desertor (7), qui natus circa annum 232 vel 233, primum Longini Athenis, mox Plotini auditor fuit Romæ, atque infensissimum bellum gessit contra Ecclesiam Christi: quem propterea S. Methodius, Eusebius Cæsariensis, alii PP. et scriptores tamquam periculoso hostem confutarunt. Scripsit Commentarios *Timæi* Pla-

Porphyrius.

(1) Bouvier, loc. cit.; Tennemann, par. 201; Cuevas, dissert. 3.^a

(2) Secundum opinionem forte probabiliorum floruit hic sub finem sæculi II.ⁱ et initium III.ⁱ Vid. Bouvier, op. et loc. cit. chap. XII.

(3) Lib. 1 cap. 21.

(4) Fuit hic Alexandrinus, diversus ab alio Ammonio, quem superius memoravimus, Aristotelis commentatore; dictus vero fuerat Saccas, quia junior ob suam indigentiam vitam alere debuit in officio bejuli.

(5) Ita refert Porphyrius, quamquam Eusebius Cæsariensis e contrario scribat Ammonium ex ethnico christianum factum fuisse. Sed probabilius videtur, quod Porphyrius narrat, quemadmodum probat Gonzalez paragr. 114.

(6) Cuevas, loc. nup. cit.

(7) Utraque forte hæc opinio conciliatur, si verum est, quod Tennemann scribit (paragr. 216), Porphyrium natum esse in Syria in urbe Batanea, quæ colonia erat Tyriorum.

tonis, et Introductionem seu *ἰαχυδρῆν* in Aristotelis Dialecticam, aliaque multa opera quæ perire (1).

Plotinus

42. Plotinus Lycopoli in Ægypto natus (an. 205+270) est unus e celeberrimis Philosophis hujus ætatis, et princeps scholæ Neoplatonicæ. Docuit Romæ, habuitque plurimos discipulos, qui undique ad illum audiendum confluebant. Tota Plotini doctrina innititur Pantheismo reali emanationis simul et ideali. Ejus scripta digessim carissimus discipulus et familiaris Porphyrius, atque in sex *Enneades* seu tractatus divisit, quorum singuli libros continent novem (2); eademque e græco transtulit in latinum sæc. XV Marsilius Ficinus.

43. Alter ex præcipuis Neoplatonicis fuit *Jamblicus*, natus Chalcide in Cælesyria, discipulus Porphyrii, acerrimus et ipse hostis christianæ religionis, quam, exemplum secutus magistri sui, impudentissimis mendaciis et calumniis exagitavit. Scripsit vitam Pythagoræ, quem tamquam sanctum ac miraculorum patratorem vendit, immo et Jesu Christo Domine nostro, opponere ausus est: itemque de *Mysteriis ægyptiorum*, de *Generali Mathematicum scientia*, et *Ahortationem ad Philosophiam*. In hujus viii operibus continetur jam diu præformata doctrina recentiorum *Spiritistarum*. Mortuus est anno 333 multis post se relictis discipulis et assectis, in quibus nominandi præcipue sunt *Ædisius* Cappadox, ejus successor, cujus mox locum tenuit *Eustathus*, *Sosipater*, hujusque uxor et filius *Antonius*, *Maximus* Ephesinus, et ejus discipulus *Julianus Apostata* (+365), *Sallustius*, *Chrysanthus* et *Eunapus* (3) Sardicensis, *Hierocles*, *Olympiodorus*, *Themistius* Paphlagoniensis, (sæc. IV) Aristotelis commentator, Macrobius, auctor *Saturnalium* aliique (4). Hi auctores Neoplatonismum docuerant Romæ et Alexandriæ; sed finito IV.º sæculo, Athenis

Julianus Apostata

(1) Vido plura apud Conimbricenses, op. cit. Dialectica, *Commentarii in Isagogen Porphyrii*, Proœm, Toletum in *Proœm.* in *Porphyrii Quinque Prædicabilia*; Bouvier, loc. cit.; Gonzalez, par. 117.

(2) V. Cuevas loc. cit.; Gonzalez, par. 115, 116; Tennemann, par. 203, 216; Bouvier, chap. XIII.

(3) Scripsit *Vitas Philosophorum et sophistarum*.

(4) Gonzalez, par. 118; Tennemann, par. 218; Bouvier, loc. cit. chap. XII.

principem suam sedem stabilivit hæc philosophandi ratio. Licet enim Hadrianus et Marcus Aurelius in hac urbe sectis omnibus scholas aperuerant, eæque aliquandiu suas quæque doctrinas tradiderant, mox tamen Syncretismus, qui Alexandriam occupaverat, Athenas quoque ob eandem causam invasit. Itaque *Plutarchus*, Nestorii filius, Atheniensis (natus an. 350+450) docuit primus in patria sua *Ibeurgicum* Eclecticismum. Eidem successit discipulus *Syrianus Alexandrinus* (350-430), cui varia tribuuntur opera, de *Republica Platonis*, de *Theologia Orphei*, de *Diis Homeri*, ac de *Consensu inter Orpheum, Pythagoram et Platonem*. Verum princeps Ateniensis Neoplatonismi fuit

Proclus

44. *Proclus* cognominatus *Diadochus*. Hic natus Lyciæ vel Byzantii anno 412, litteris operam dedit primum Alexandriæ sub Olympiodoro, mox Romæ, ac demum Athenis, ubi audivit Plutarchum, ejus filiam *Asclepigeniam* et *Syrianum*, a quo etiam electus fuit, ut sibi succederet in principatu Platonicæ scholæ Athenarum. Nemo fuit illo aptior ad ecclesiam diversarum sectarum conciliationem perficiendam, nemo superstitionibus Neoplatonismi magis addictus. Plura scripsit opera, quorum nonnulla perire, sed præcipuam docuit memoriam *commentatium in Alcibiadem Platonis*, cujus duæ partes *De anima* ac *Deomone* et de *Sacrificiis* et *Magia* latine in lucem editæ sunt a Marsilio Ficino, in *Theologiam Platonis, commentarium in Platonis Timæum* etc. Proclo etiam tribuitur a S. Thoma notissimus liber de *Causis*, qui tanti factus est in medio ævo, et præstantissimis commentariis illustrari meruit ab eodem Angelico Doctore aliisque illius ætatis scriptoribus.

Inter Procli discipulos et assectas recensendi sunt præter feminas, *Hippiatiam*, quæ publice docuit Philosophiam Alexandriæ magno cum plausu, *Sosipatram* et *Ædesiam*, *Marinus*, qui vitam scripsit magistri sui, plenam fabellis, eidemque successit, et *Isidorus Gazensis*, *Heliodorus* et *Ammonius*, filii Hermiæ, quorum postremus Aristotelem commentatus est (sæc. V.), *Damascius*, auditor Marini, Isidori et Ammonii, et *Simplicius* e Ciliciâ (circa sæc. VI) Ammonii ac Damascii discipulus, atque Aristotelis commentator. Cum Damascius doceret Athenis, Justiniani Imperatoris edicto clausa est (an. 529) schola Neoplatonica illius urbis, ipso Damascio, Isidoro

Ammonius.

Simplicius.

et Simplicio confugientibus in Persidem, et sic cito ethnica Philosophia evanuit (1).

Falsa
deprehenditur
lex indefiniti
progressus.

45. Ex hac brevi philosophicæ historiæ recensione duo statim colligere licet: primum falsam prorsus et commentitiam esse jactatam illam a multis neotericis humanæ mentis legem, qua continua et indefinita progressionem contendat ad veritatis ac virtutis fastigium. Philosophia enim a Thalete usque ad Socratem modo procedit, modo regreditur in veri semita; nunc certa dogmata, nunc profitetur scepticum dubium; tum Deum a mundo dividit, tum utrumque confundit ac permiscet. Quod si repente ad maximam evehitur perfectionem sub Platone et Aristotele, mox declinat sub Epicuro, Zenone et insequentibus Philosophis, ac misere extinguitur in Eclecticorum gymnasiis.

Infirmas
virium
humanarum.

Deinde illud liquido ostendit ethnicorum Philosophia, quantis valeat viribus humana ratio, si modo revelationis divinæ lumine destituatur. «Et sane, præclare, inquit SSmus. Dominus Noster Leo XIII, Philosophorum veterum, qui fidei beneficio caruerunt, etiam qui habebantur sapientissimi, in pluribus deterrime errarunt. Nostis enim, inter nonnulla vera, quam sæpe falsa et absona, quam multa incerta et dubia tradiderunt de vera divinitatis ratione, de prima rerum origine, de mundi gubernatione, de divina futurorum cognitione, de malorum causa et principio, de ultimo fine hominis, æternaque beatitudine, de virtutibus et vitiis, aliisque doctrinis, quarum vera certaque notitia nihil magis est hominum generi necessarium» (2).

Institutio Ec-
clesiæ.

46. Interea dum istæ, quas hactenus enumeravimus, philosophicæ scholæ sensim declinabant, Verbum divinum, sapientia increata, humanam assumens carnem, descendit in terram, ut homines in tenebris et umbra mortis sedentes erigeret ac cœlesti doctrina erudiret. Et hæc quidem divina Philosophia a Christo Domino nostro tradita, ac dein per Apostolos ac discipulos tanti magistri promulgata, non solum mysteria humanæ menti impervia, sed alias quoque plurimas

(1) Bouvier, chap. XIII; Gonzalez, paragr. 119; Tennemann, par. pag. 221.

(2) SSmi. D. N. Leonis XIII Epist. Encycl. *Æterni Patris*.

veritates naturalis ordinis sive speculativas sive practicas continebat, a quibus Philosophi ethnici turpissime aberraverant; tantamque illico efficacitatem ac virtutem patefecit, ut de omnibus calumniis illorum, impugnationibusque omnis generis, ac de Romanorum Imperatorum potentia tandem triumpharit, immo vero in omnes philosophicas scholas actionem suam exercuerit. Vix enim ulla extitit post institutam a Christo Domino Ecclesiam secta, in qua non detegantur vestigia doctrinæ illius ab increata sapientia de cælo nobis allatæ.

Et initio quidem cultores christianæ doctrinæ homines fuere rudes atque illiterati, *infrma enim mundi elegit Deus, ut fortia quæque confunderet* (1). Præterea Patres primi sæculi, ut ex eorum Epistolis a Cotelerio editis infertur, nullum præsidium ad propagandam defendendamque Religionem christianam in Philosophia quæsivere: id quod, ut observat Origenes (2), sapientissimo consilio a Deo provisum est, ut ne divina Religio ullis humanæ sapientiæ argumentis innixa videretur. At postea etiam eruditi viri et Philosophi cælestem doctrinam amplexi sunt, ut S. Justinus M., Athenagoras, Aristides, Clemens Alexandrinus, Tertullianus alique, qui scriptis suis inanium deorum cultum irriserunt, errores gentilium confutarunt, veram sapientiam exposuerunt, Fidemque Christi ab adversariorum calumniis vindicarunt. Quo in opere, licet Patres Ecclesiæ aliquando acerbius vel contra insigniores antiquitatis Philosophos, ac nominatim contra Platonem (3) et Aristotelem (4) pro temporum adjunctis scripserint; iidem tamen alias non dubitarunt plura, quæ ab ethnicis, ipso naturæ lumine duce, vere sapienterque dicta fuissent, decerpere, atque in revelatæ doctrinæ commodum utilitatemque convertere. Hujus

(1) Epist. I ad Cor. c. 1. v. 27.

(2) *Contr. Celsum* lib. 3 cap. 39.

(3) Vide Tertullian. *De Anim.* Cap. 2. ubi «Platonem omnium hæreticorum condimentarium factum» esse scribit. Cfr. Ern. Salam. Cyprianum Diatriba, qua *expenditur illud Tertulliani «Hæreticorum patriarcha Philosophi»* et Sanseverini, *Elementa Philos. christianæ cum antiqua et nova comparata*, Vol. 1, *Epitome Hist. Phil.* p. XIII, in not.

(4) Tertullian., S. Gregor. Nazianz. et S. Epiphani. apud P. Petrum Fonseca, op. cit. præm. Cap. 5.

Incanabula
christianae
Philosophiae.

rei sancti illi Doctores «formam quamdam... et prope figuram agnoscunt in Hebræorum facto, qui Ægypto excessuri, deferre secum jussi sunt argentea atque aurea Ægyptiorum vasa cum vestibus pretiosis, ut scilicet, mutato repente usu, religioni veri Numinis ea supellex dedicaretur, quæ prius ignominiosis ritibus et superstitioni inservierat. Gregorius Neocæsariensis (1) laudat Origenem hoc nomine, quod plura ex ethnicorum placitis ingeniose decerpta, quasi erepta hostibus tela, in patrocinium christianæ sapientiæ et perniciem superstitionis singulari dexteritate retorsit. Et parem disputandi morem cum Gregorius Nazianzenus (2), tum Gregorius Nysenus (3) in Basilio Magno et laudant et probant; Hieronymus vero magnopere commendat in Quadrato Apostolorum discipulo, in Aristide, in Justino, in Ireneo, aliisque permultis (4). Augustinus autem (5), *Nomine aspiciamus, inquit, quanto auro et argento et veste suffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus, doctor suavissimus et martyr beatissimus? quanto Lactantius? quanto Victorianus, Oplatus, Hilarius? ut de vivis taceam, quanto innumerabiles Græci?* (6).

Videlicet «primi Ecclesiæ Patres et Doctores, qui satis intellexerant ex divinæ voluntatis consilio, restitutorem humanæ etiam scientiæ esse Christum, qui Dei virtus est Deique sapientiæ (7), et in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi (8), veterum sapientum libros investigandos, eorumque sententias cum revelatis doctrinis conferendas susceperunt: prudentique delectu, quæ in illis vere dicta et sapienter cogitata occurrerent, amplexi sunt, cæteris omnibus vel emmendatis, vel rejectis. Nam providissimus Deus, sicut ad Ecclesiæ defensionem martyres fortissimos, magnæ animæ prodigos, contra tyrannorum sævitiam excitavit, ita philosophis

(1) *Orat. panægyr. ad Orig.*

(2) *Vit. Moys.*

(3) *Carm. 1 Jam. 3.*

(4) *Epist. ad Magn.*

(5) *De Doctri. christ. lib. 2, cap. 40.*

(6) *SSmi. Domini Nostri Leonis XIII Epist. Encycl. Aeterni Patris.*

(7) *I Cor. c. 1. v. 24.*

(8) *Coloss. cap. 2, v. 3.*

falsi nominis aut hæreticis viros sapientiæ maximos obiecit, qui revelatarum veritatum thesaurum, etiam rationis humanæ presidio tuerentur. Itaque ab ipsis Ecclesiæ primordiis catholica doctrina eos nacta est adversarios multo infensissimos, qui christianorum dogmata et instituta irridentes, ponebant plures esse deos, mundi materiam principio causaque caruisse, rerumque cursum cæca quadam vi et fatali contineri necessitate, non divinæ providentiæ consilio administrari. Jam vero cum his insanientis doctrinæ magistris mature congressi sunt sapientes viri, quos Apogetas nominamus, qui, fide præeunte, ab humana quoque sapientiæ argumenta sumpserunt, quibus constituerent, unum Deum, omni perfectionum genere præstantissimum esse colendum; res omnes e nihilo omnipotentis virtute productas, illius sapientiæ vigere, singulasque ad proprios fines dirigi ac moveri. — Principem inter illos sibi locum vindicat *S. Justinus* martyr, qui posteaquam celeberrimas græcorum Academiæ, quasi experiendo, lustrasset, pleneque ore non nisi ex revelatis doctrinis, ut idem ipse fatetur, veritatem hauriri posse pervidisset, illas toto animi ardore complexus, calumniis purgavit, penes Romanorum Imperatores acriter copioseque defendit, et non pauca græcorum philosophorum dicta cum eis composuit. Quod et *Quadratus* et *Aristides*, *Hermias* et *Athenagoras* per illud tempus egregie præstiterunt. — Neque minorem in eadem causa gloriam adeptus est *Irenæus* martyr invictus, Ecclesiæ Lugdunensis Pontifex: qui cum strenue refutaret perversas orientalium opiniones, Gnosticorum opera per fines romani imperii disseminatas, origines hæreseon singularum (auctore Hieronymo), et ex quibus philosophorum fontibus emanarint.... explicavit (1). Nemo autem non novit *Clementis Alexandrini* disputationes, quas idem Hieronymus sic, honoris causa, commemorat: «*Quid in illis indoctum? imo quid non de mediâ philosophia est?*» (2). Multa ipse quidem incredibili varietate disseruit ad condendam philosophiæ historiam, ad artem dialecticam rite exercendam, ad concordiam rationis cum fide conciliandam utilissima. Hunc secutus *Origenes* scholæ Alexandrinæ magi-

(1) *Epist. ad Magn.*

(2) *Loc. cit.*